

UDK: 373.3
Pregledni članak
Prilmljeno: 13. 8. 2008.

POLAZAK DJEČAČKE I DJEVOJAČKE ŠKOLE U IVANCU OD NJIHOVA OSNUTKA DO 1918. GODINE

Mr. sc. Suzana Jagić

OŠ I. K. Sakcinskog, Ivanec

Sažetak *Na temelju objavljenih i neobjavljenih povijesnih izvora, posebice školskih Spomenica u Ivanču te literature, autorica analizira polazak dječičke i djevojačke škole u Ivanču od njihova osnutka do 1918. godine. Provedenom kvantitativnom statistikom i komparativnom interpretacijom omogućen je zaključak o učincima reformnih nastojanja u školstvu — o uspjesima, ali i problemima uočenima u procesu modernizacije pučkoga školstva na lokalnom, ivanečkom području.*

Cljučne riječi: *polazak škole, dječička škola u Ivanču, djevojačka škola u Ivanču, polazak djevojčica, reforma školstva, učinci reforme.*

Ivanec je smješten na južnom dijelu Bednjanskog polja u Hrvatskom zagorju, u mikroregiji Doline Bednje središnje Hrvatske, 22 km jugozapadno od Varaždina.¹ Najstariji pisani spomen Ivanca nalazi se u ispravi datiranoj 22. lipnja 1396. godine, koju je u Beli izdao prior ivanovaca i gospodar kastruma Bele Ivan Mlađi od Paližne stanovnicima “slobodne općine Svetog Ivana”.

Na temelju ugovora (*Contractus*)² od 17. veljače 1839. godine između Zagrebačke uprave za školstvo³ i školskih općina Ivanec i Kaniža u Ivanču je bila uvedena seoska škola, a predviđala se i gradnja pučke škole. Pučka djevojačka škola u Ivanču utemeljena je 19. studenoga 1867. godine zalaganjem župnika i dekana Stjepana Vukovića koji je u Ivanec pozvao sestre milosrdnice iz Zagreba: “Kuća matica milosrdnicah poslala je 3 sestre, medju njimi jednu učiteljku.”

¹ *Leksikon naselja Hrvatske I.*, 295—296.

² *Contractus* (arhiv OŠ Ivanec), kopija originala.

³ Vrhovno školsko ravnateljstvo zagrebačkog distrikta (kotara).

Prve tri godine od osnutka škole zbog premalih je prostorija školu polazilo samo 20 učenika od 7. do 15. godine (Andrić i Juričan, 1967., 11). Antun Cuvaj (Cuvaj, 1910.—1913.) za isto razdoblje navodi podatak o 60 učenika u Ivancu. Vjerojatno se time mislilo na školske obveznike, a ne na polaznike škole. Broj polaznika i obveznika porastao je tijekom razdoblja neoapsolutizma te je 1857. god. iznosio 407 obveznika (219 dječaka i 188 djevojčica) i 180 polaznika (97 dječaka i 83 djevojčice).⁴ Problemi nepolaska škole, prisutni u tome razdoblju, nastavit će se i tijekom 60-ih i 70-ih godina 19. stoljeća. Na njih su u svojim redovitim izvješćima Kotarskom sudu u Ivancu upozoravali mjesni ravnatelji pučke škole u Ivancu, župnici Stjepan Vuković (župnik do 1868. god.) i Mavro Brooz (župnik do 1878. god.). Župnik Mavro Brooz podnio je tako 17. prosinca 1873. god. opširno "Izvješće" s popisom učenica i učenika koji nisu polazili dječaku odnosno djevojačku školu te umoljava kotarsku vlast da uime ovomjesnog ravnateljstva pučke škole prisili roditelje da djecu odmah pošalju u školu koja je već trajala mjesec i pol. Ako to ne učine, propušteno gradivo se nikako neće moći nadoknaditi jer bi se za takvu djecu trebao onda i ustrojiti poseban razred. Osobito su bili izraženi problemi s polaskom djece iz Prigorca, sela koje je u to doba brojilo 459 stanovnika, a samo je jedno dijete redovito dolazilo u školu: od obveznih 14 dječaka 7 je u školu dolazilo vrlo neredovito ("da se među učenike niti računati ne mogu"), a od obveznih 10 djevojčica školu nije polazila niti jedna. Djeca iz Prigorca svake su se godine redovito popisivala u nazočnosti političke vlasti, no stanovnici Prigorca, koji su bili "među najbolje stojećim žiteljima ove župe" nikako se nisu htjeli odazvati pozivima u školu "te su se prkosom do sada od škole emancipirali" što se, dakako, odrazilo na njihov razvitak.⁵ Tablice iz "Izvješća" s popisima učenika i učenica koji nisu polazili školu, a sastavili su ih učitelj Franjo Belčić i učiteljica sestra Adelgunda Rant, malo su se ipak razlikovale od "Izvješća" župnika Brooz pa su imenom spomenute učenice iz Prigorca (kojih je doista i bilo najviše): Barica Hranić, Barica Mudri, Jelica Mudri, Žofika Sever, Magdica Sever, Roza Pofuk, Franca Pofuk, Žofika Harjač i Jelica Marković (ukupno 9 učenica), a od dječaka Mato Magaš, Antun Marković, Luka Marković i Mijo Mudri (ukupno 4 učenika).⁶ Poglavarstvo općine Ivanec odmah je (17. prosinca 1873.) reagiralo na dobiveno "Izvješće" te je uputilo pozive roditeljima da se trebaju javiti 8. siječnja (roditelji dječaka), odnosno 9. siječnja 1874. godine (roditelji djevojčica).⁷ U dopisu ravnateljstvu pučke škole u Ivancu od 10. siječnja 1874. god. se obavještava da

⁴ Državni arhiv Varaždin (DAVŽ), (877) *Kotarska oblast Ivanec*, Redovni spisi 2307/1857.

⁵ Isto, 232/1873.

⁶ Isto.

⁷ Isto, 1913/1873.

su roditelji djece koja nisu dolazila u školu bili strogo opomenuti i naređeno im je bilo da djecu trebaju odmah poslati u školu. Ako to ne učine, zaprijetilo im se novčanom globom ili zatvorom. Jedino su roditelji učenica Magde Sever (Prigorec) i Jage Putar (Ivanec) dostavili liječničke potvrde kojima su učenice zbog bolesti bile oslobođene od polaska škole.⁸ Osim problema oko nepolaska škole, ravnatelj škole morali su u tome razdoblju rješavati i pritužbe roditelja na samu djelatnost škole (i učitelja). Ovdje donosimo osobito zanimljiv dopis župnika i ravnatelja škole Stjepana Vukovića što ga je 18. kolovoza 1866. god. uputio Ivanu Baroviću, *poštmeštru* u Ivancu, koji je svojega sina Emila svojevolutno odveo iz škole, vjerojatno zbog nekog sukoba u školi, ali i zbog optužbe da je on u školi dobio uši. Vuković mu lijepo obrazlaže kako o krivnji učenika sudove može donositi samo učitelj, loš napredak u školi objasnio je time što učenik “neima talenta te slabo ili ništa nenačinjuje, to valjda spada među mane obitelji”, a što se ušiju tiče isti ih je vjerojatno sam donio u školu jer se na to još nitko nije bio potužio (Biškup i Rožman, 2006.). Otvaranjem manufakturnih, poslije industrijskih poduzeća i rudnika te dolaskom činovnika, stručno-upravnog osoblja, mijenjala se, uz ekonomske prilike, i društvena klima Ivanca. Pokazatelj toga bio je dobar polazak škola u Ivancu u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća. Već je uvodni dio dječjačke *Spomenice* navodio: “U početku podignute ove škole polazila je istu mladež veoma marljivo, pa i da danas (1880. — op. S. J.) se upravo dječjačka mladež natječe hrlec svojim vlastitim naginućem silno u školu, a pošto je na istoj samo jedna učiteljska sila, stoga je više puta žalosno gledati kako se dječaci koji mole da se upišu na polazak od iste otpraviti moraju jer je upravo nemoguće molbi istih udovoljiti, pošto je preko 500 sposobnjaka, a polaziti može najviše samo 175 obojeg spola.” Podatci o kretanju broja polaznika ivanečke dječjačke škole prikazani su tablično (Biškup i Rožman, 2006.).

⁸ Isto.

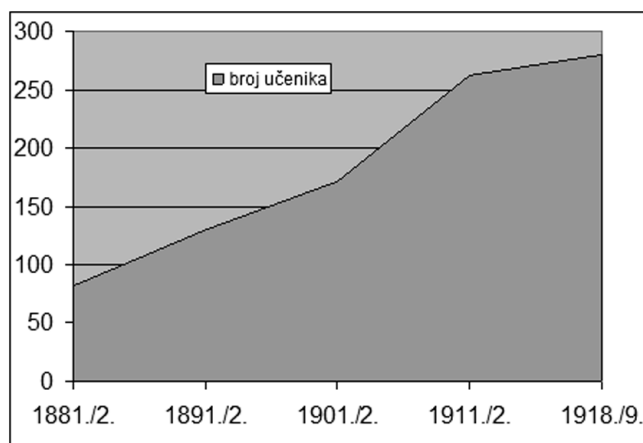

Tablica 1.

BROJ POLAZNIKA IVANEČKE DJEČAČKE ŠKOLE, 1880.—1918.

ŠKOLU POLAZILO			
Godina	REDOVNA ŠKOLA		OPETOVNICA
	POLAZNICI	OBVEZNICI	POLAZNICI
1839./40.	20	60	---
1857./58.	97	219	---
1880./81.	81	203	36
1881./82.	82	200	28
1882./83.	90	218	26
1883./84.	90	205	32
1884./85.	112	210	27
1885./86.	103	204	35
1886./87.	112	205	27
1887./88.	112	288	36
1888./89.	103	224	28
1889./90.	103	269	44
1890./91.	-	-	36
1891./92.	130	378	31
1892./93.	126	403	18
1893./94.	150	205	16
1894./95.	180	323	25
1895./96.	218	434	34
1896./97.	193	360	36
1897./98.	207	332	32
1898./99.	-	-	-
1899./00.	-	-	-
1900./01.	169	331	57
1901./02.	171	337	67
1902./03.	169	-	51
1903./04.	201	340	33
1904./05.	222	368	41
1905./06.	244	417	51
1906./07.	276	457	67
1907./08.	285	478	71
1908./09.	275	565	97
1909./10.	278	561	94
1910./11.	272	560	78
1911./12.	262	484	78
1912./13.	274	588	73
1913./14.	264	608	78
1914./15.	306	648	72
1915./16.	299	624	70
1916./17.	320	662	77
1917./18.	306	702	81
1918./19	280	704	74

Grafikon 1.

KRETANJE BROJA UČENIKA IVANEČKE DJEČAČKE ŠKOLE
1881.—1918.

Prikazani porast broja učenika odnosi se isključivo na mušku djecu jer su djevojčice polazile pučku djevojačku školu u Ivancu. Polazak opće dječjačke škole u Ivancu bio je ravnomjeran, odnosno školu je u promatranom razdoblju pohađalo približno 50% obveznika, a tu će konstataciju potvrditi i podatci za djevojačku školu. Ravnomjeran polazak škole ogledao se i u pristupima učenika završnom ispitu, odnosno broj učenika koji je početkom školske godine bio upisan uglavnom je na kraju školske godine pristupao ispitu te je i prelazio u viši razred. Nadalje, ravnomjeran polazak potkrepljuju bilješke učitelja koji iz godine u godinu konstatiraju općenito marljiv polazak škola. Glavni razlog relativno malom postotnom udjelu polaznika u odnosu na obveznike bio je ponajprije premali prostor škole, ali i povremene bolesti (najviše su bile prisutne u godinama pred kraj Prvog svjetskog rata) zbog kojih djeca nisu dolazila u školu. Već su pisci uvodnog dijela obiju *Spomenica* naglasili skrb ivanečke općine za obrazovne prilike u mjestu i kako je općina Ivanec uvijek imala razumijevanja za učitelja i njegov položaj u društvu. Tako je, primjerice, zemljište za školu bilo kupljeno zalaganjem župljana i općine, školska zgrada i stanovi učitelja bili su dograđivani zalaganjem općine, a isto tako i zemljište kojim se škola koristila kao vrtom i voćnjakom. Ipak, razlozi zašto je ne baš tako siromašna općina odbijala izgraditi novu i veću školsku zgradu za kojom je Ivanec vapio (bit će sagrađena tek u godinama nakon Drugog svjetskog rata) vrlo su složeni i prijeporni te kao takvi zahtijevaju zasebnu analizu i razmatranje. Zbog povećanog broja stanovnika što ga je bilježio Ivanec, pa tako i zbog povećanog broja školskih obveznika u godinama prije Prvog svjetskog rata (1910. god. prirast je bio veći od 400

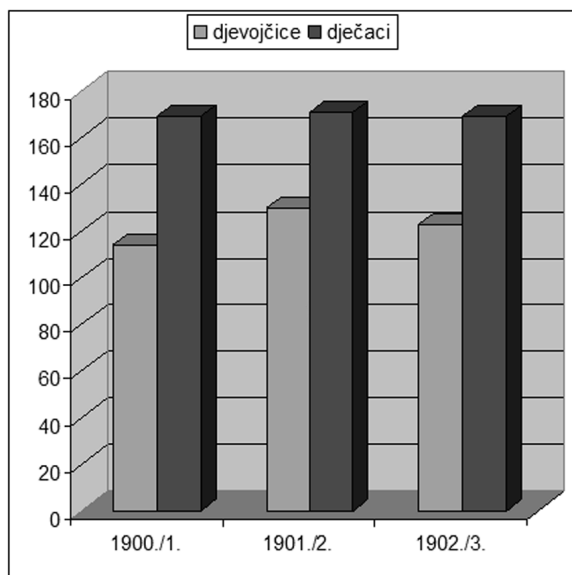
stanovnika kao posljedica otvaranja rudnika te mogućnosti zapošljavanja i sigurnije egzistencije) ivanečki učitelj Mile Valentić nije bio zadovoljan situacijom u ivanečkoj školi te je smatrao da bi roditelji ipak trebali imati više razumijevanja za materijalne potrebe škole — od gradnje nove škole pa do zapošljavanja još jednog učitelja u školi. “Puk upravo riva djecu u školu silom, uviđajući korist, koju mu škola pruža, ali neće da uvidi, da je dvojici učitelja fizički nemoguće savladati posao kraj poludnevne obuke, velikog broja učenika a kraj nikakve pomoći sa strane doma. O proširenju ove škole ili dizanju nove zgrade negdje na periferiji općine, neće ni spomena, nešto zbog velikoga siromaštva, a u koliko i bi, nađe se huškara, koji lahko povodljivi narod, pogotovo kad se radi o izdacima ove vrsti, odgovore i stvar propadne prije nego se je počela ozbiljno pretresati.” Time se opovrgava uvriježena tvrdnja da su glavni razlozi nepolaska škola u Hrvatskoj otpori ruralnih sredina prema školi. Potvrđuje to i citat da se bez naobrazbe više ne može biti niti seljak. *Spomenica* pučke djevojačke škole zabilježila je broj polaznika samo za šk. godine:

1892./93.	117 učenica
1899./00.	132 učenice
1900./01.	114 učenica
1901./02.	130 učenica
1902./03.	123 učenice

ili prosječno 123 učenice koje su pohađale školu. Usporedimo li tu brojku s prvim vjerodostojnim podatkom o broju učenica iz 1857. godine koje su pohađale tada još zajedničku školu, a to je broj od 83 učenice, razvidan je određeni porast polaska ženske djece, tj. u pola stoljeća porast je iznosio 48%. Za potpuniju analizu i zaključak nedostaju podatci o broju djevojčica koje su bile sposobne za školu. Usporedbe radi u istom je razdoblju broj polaznika ivanečke dječjačke škole porastao za 74%.

Grafikon 2.

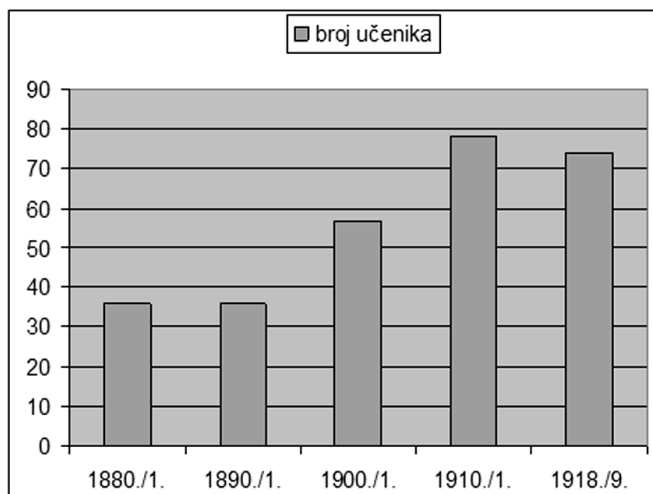
KRETANJE BROJA UČENIKA I UČENICA U IVANCU, 1900.—1902.

Polazak *opetovnice*, ali i šegrtske škole također je bio redovit.

Grafikon 3.

KRETANJE BROJA UČENIKA *OPETOVNICE* IVANEČKE DJEČAČKE ŠKOLE
1880.—1918.

Podatci o polasku ivanečke dječake i djevojačke škole znatno odstupaju od podataka za Varaždinsku županiju i kotar Ivanec, i to u pozitivnom smislu. To se može objasniti činjenicom da je Ivanec u promatranom razdoblju bio određeno nodalno-funkcionalno središte kao rezultat populacijske dinamike kraja, ali i njegova gospodarstva, ponajprije rudarstva — eksploatacija olova, cinka i posebice lignita. Uz navedeni razlog može se dodati dobra dostupnost škole okolnim naseljima: Prigorcu, Vitešincu, Punikvama, Vrhovcu, Salinovcu, Kotaru, Kraševcu, Mačkovcu, Lančiću, Knapiću, Vuglovcu, Gečkovcu i Kaniži iz kojih su dolazila školska djeca čak i u zimskim mjesecima. Podatci Izvješća o stanju školstva 1884./85. (Župan, 2001.) koji se odnose na gustoću pučkih škola i polazak nastave za varaždinsko nadzorništvo upućuju na to da je polazak nastave u ivanečkome kraju (66,2%; 210 obveznih dječaka, a polaznika 139) bio veći od prosjeka varaždinskog nadzorništva (iznosi 53,6%). Nadalje, šk. god. 1900./01.⁹ polazak nastave u čitavoj Varaždinskoj županiji iznosio je 55,24%, kotara Ivanec 46,44%, a u dječackoj školi u Ivancu 68,27%. Na jednog je učitelja u Varaždinskoj županiji dolazilo 247 učenika obveznih na polazak škole, a 136 učenika koji su školu i polazili. U kotaru Ivanec na jednog je učitelja dolazio 281 učenik obvezan na polazak škole, a 130 učenika koji su školu i polazili, dok je u školi Ivanec (u djevojačkoj i dječackoj školi) na jednog učitelja dolazilo 92 učenika polaznika.

Zaključak

Provedenom kvantitativnom statistikom, utemeljenom uglavnom na podacima školskih *Spomenica* dječake i djevojačke škole u Ivancu i *Izvješćima županije varaždinske*, te komparacijom škola u Ivancu sa stanjem školstva Varaždinske županije nastojalo se prikazati polazak ivanečkih škola od 1839., odnosno 1867. do 1918. godine. Broj obveznika i polaznika redovne nastave i *opetovnice*, s posebnim naglaskom na polazak ženske djece, i broj učitelja glavni su parametri učinkovitosti reformâ u školstvu, posebice reforme bana Ivana Mažuranića 1874. godine. Ivanec tako tijekom promatranog razdoblja bilježi porast broja polaznika redovne škole i *opetovnice* — među njima su i djevojčice — što je najbolji pokazatelj pozitivnih pomaka u obrazovanju svih društvenih slojeva. Ivanečke su se škole međutim suočavale i s problemima glede polaska škola. Riječ je ponajprije o nepovoljnom omjeru broja obveznika i broja polaznika te o nedostatku učitelja. Naime, svi obveznici nisu polazili školu zbog nedostatka prostora i manjka učitelja koji nisu mogli poučavati prekobrojnu djecu. Razlozi su bili ponajprije materijalne naravi, što je dokaz djelomičnog učinka reforme školstva na ivanečkom području te ona tijekom promatranog razdoblja nosi obilježja umjerenosti, kompromisnosti, često i sklonosti tradicionalizmu.

⁹ *Izvješće upravnog odbora i kr. Podžupana županije Varaždinske* (Varaždin, 1901.)

Literatura

- Androić, M., Juričan, R. (1967), Prilozi građi za historiju školstva općine Ivanec. Varaždin: Državni arhiv.
- Biškup, I., Rožman, F. (2006), Pučka škola u Ivancu, *Ivanečka škrinjica* 2, 48—52.
- Cuvaj, A. (1910—1913), Građa za povijest školstva Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. Zagreb: Naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjel za bogoštovlje i nastavu.
- Contractus, kopija originala, Arhiv OŠ Ivanec.
- Državni arhiv Varaždin — Kotarska oblast Ivanec (redovni spisi).
- Gross, M., Szabo, A. (1992), Prema hrvatskom građanskom društvu: Zagreb: Globus.
- Izvješće upravnog odbora i kr. Podžupana županije Varaždinske ob urednom djelovanju pomenutoga odbora kr. Županijske i područnih joj Kotarskih oblasti, Varaždin, 1900.—1908.
- Leksikon naselja Hrvatske I. (2004), Zagreb: Mozaik knjiga.
- Spomenica djevojačke škole u Ivancu, Arhiv OŠ Ivanec.
- Spomenica ivanečke dječjačke škole, Arhiv OŠ Ivanec.
- Župan, D. (2001), Pučko školstvo u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića, magisterijski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.

DEVELOPMENT OF THE BOYS' AND THE GIRLS' SCHOOL IN IVANEC FROM THEIR ESTABLISHMENT TO 1918

Suzana Jagić, MSc

I. K. Sakcinskog Elementary School, Ivanec

Summary *On the basis of published and unpublished sources, especially school year-books in Ivanec and literature, the author analyses the development of the boys' and the girls' school in Ivanec from their establishment until 1918. Through quantitative statistical analysis and comparative interpretation it was possible to draw conclusions on the effects of reform efforts in education † both on the success, but also on the problems observed in the process of modernising elementary education in the local area of Ivanec.*

Key words: *school development, boys' school in Ivanec, girls' school in Ivanec, school reform, effects of reform.*

